

MAŁGORZATA DAWIDZIAK-KŁADOCZNA

ORCID: 0000-0003-3602-2722

Uniwersytet Wrocławski

Problemy historycznojęzykowe w czasopiśmie „Język a Kultura”. Zagadnienia i perspektywy badawcze

Wstęp

Pokłosem konwersatoriów z cyklu „Język a Kultura” są artykuły ukazujące się w: „białej serii” o nazwie „Język a Kultura”, „czerwonej serii” publikowanej pod różnymi tytułami oraz czasopiśmie „Etnolingwistyka” (Bartmiński 2018). Zważywszy na ograniczone ramy tego opracowania, jego podstawę materiałową stanowi tylko pierwsza z tych serii. Ukazuje się ona od 1988 roku i obejmuje 28 tomów, na które składa się 568 artykułów. Problemów historycznojęzykowych, w tym również diachronicznych¹, dotyczą 73 teksty (co stanowi około 12,85% całości) opublikowane w 22 tomach. Właśnie te prace zostały wyekscerpowane na potrzeby przeprowadzonego przeze mnie przeglądu. Większość z nich powstała w ramach historii polszczyzny. Trzy teksty odnoszą się do innych języków: łaciny (Burzyńska-Kamieniecka, Kamieniecki 2017), duńskiego (Jarosz 2012) i starogreckiego (Rzymowska 2001). Istnieją też takie omówienia, których przedmiotem są stosunki językowe, na przykład polsko-niemieckie (Habrajska 1992), polsko-łacińskie (Dzikiewicz 1992) lub kontakty językowe pragermańszczyzny (Witczak 1992). Studia porównawcze również należą do rzadkości — jedyne znalezione przykłady to *Wolność i liberté w językach polskim i francuskim* (Abramowicz, Karolak 1991), *Nazwy jednostek czasu w językach słowiańskich. Dziedzictwo i innowacja* (Jakubowicz 2006) oraz *O pochodzeniu słowiańskich i germańskich nazw pór dnia. ‘Dzień’, ‘noc’, ‘rano’, ‘wieczór’, ‘świt’ i ‘zierzch’* (Maziarz 2015).

Problematyka historycznojęzykowa nie jest obecna we wszystkich tomach analizowanej serii. Autorzy niektórych prac z założenia zobligowani byli bowiem

---

¹ Więcej na temat perspektywy diachronicznej w pracach lingwistycznych pisze Magdalena Pastuch (2018).

do opisu zagadnień współczesnej polszczyzny, co chociażby odzwierciedlają tytuły niektórych tomów, na przykład 8: *Podstawy metodologiczne semantyki współczesnej* (1992), lub 11: *Język polityki a współczesna kultura polityczna* (1994). Z kolei dwa zbiory wydane w ostatnich latach już w tytule zawierają zapowiedź zagadnień diachronicznych — tomy 26: *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana* (2016), i 27: *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata* (2017). Problematyka historycznojęzykowa na stałe obecna jest w serii od tomu 12. Patrząc z innej perspektywy, można też powiedzieć, że pewne rozważania teoretyczne i metodologiczne dotyczą zarówno współczesności, jak i czasów dawnych. Są też zagadnienia, jak na przykład stereotyp, nieodłącznie związane z perspektywą historyczną, co wynika z tego, że na ogół utrwała je tradycja. Nawet jeżeli badaniom poddawany jest stereotyp w danym momencie rozwoju języka, to byt ten kształtował się w czasie, a więc z założenia ma charakter historyczny. Podobne uwagi można poczynić na temat funkcjonującej dziś w języku frazeologii. Mimo takiej proveniencji wspomniane problemy nie zostaną tu zaprezentowane jako osiągnięcia historycznojęzykowe.

Celem przeprowadzonego przeze mnie przeglądu była odpowiedź na pytanie, które działy językoznawstwa historycznego są reprezentowane na łamach serii „Język a Kultura”, a także z których paradygmatów, kierunków i metodologii badawczych korzystali autorzy wyekscerpowanych tekstów². Wyniki niniejszego omówienia pozwolą też częściowo wskazać obszary współcześnie uprawianej historii języka nawiązujące do lingwistyki kulturowej.

Zanim przejdę do realizacji moich podstawowych zamierzeń, przedstawię kilka uwag ogólnych. Zacznę od wyjaśnienia, na podstawie jakich kryteriów kwalifikuję konkretne badania jako historycznojęzykowe. Umieszczam tu opracowania, w których omawiano fakty językowe zaistniałe w okresie od epoki pra-indoeuropejskiej do roku 1945, choć mam świadomość, że istnieją również inne podejścia do wyznaczania cezury współczesności³. W tym przeglądzie skupiam

² Formułując w taki sposób temat, jestem świadoma trudności związanych między innymi z klasyfikacją metodologii i działów językoznawstwa. Z całym przekonaniem można jednak stwierdzić, że historia języka obejmuje wiele subdyscyplin językoznawczych, między innymi gramatykę historyczną, stylistykę, retorykę, leksykologię, semantykę, etymologię, onomastykę i tekstologię, w której zakres wchodzi z kolei genologia lingwistyczna (por. Siuciak 2018; Dubisz 2010).

³ W periodyzacjach dziejów polszczyzny początki współczesności wyznaczają lata: 1918 (Borawski 1995; Dubisz 2019), 1939 (por. Klemensiewicz 1976; Walczak 1999) lub 1945 (Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1998). Ciekawa jest też propozycja Dubisza, który pisze o pięciu fazach rozwoju języka polskiego determinowanych jego funkcją komunikacyjną. Piąta, czyli ostatnia, zaczęła się około 1960 roku wraz z początkiem upowszechniania się komunikacji dźwiękowo-obrazkowej (Dubisz 2012). Warto zaprezentować tu również podejście Gajdy (1999: 10), który twierdzi, że współczesność „to okres obejmujący około 60 lat, żywy w pamięci najstarszego pokolenia i przesuwający się z biegiem lat”. W refleksji nad granicami czasowymi zjawisk historycznojęzykowych pozostaje jeszcze odpowiedź na pytanie o punkt odniesienia: czy powinien być nim czas powstania tego opracowania, czy czas powstania tekstów omawianych w tym artykule. Wydaje się, że bardziej uzasadnione jest przyjęcie tego drugiego rozwiązania.

się na artykułach, którym przyświecają zarówno perspektywa synchroniczna, jak i diachroniczna, uwzględniająca zmiany, ewolucję i przeobrażenia komunikacji.

Zdaję sobie sprawę z tego, że wyraźne przeciwstawianie historyzmu i współczesności może wydawać się bezzasadne, tym bardziej że — jak wspominałam już wcześniej — niemożliwe jest wyeliminowanie elementu historycznego w przypadku badań nad współczesną polszczyzną, zwłaszcza gdy filolog jest świadomy ciągłości i zmienności form językowych (por. Siuciak 2015). Również w przypadku prac historycznojęzykowych perspektywa badacza, który żyje współcześnie, jest bardzo pomocna. To ona ułatwia dostrzeżenie pewnych procesów historycznych. Niemniej jednak pragnę podjąć się próby rozgraniczenia tego, co dawne i współczesne, oraz skupienia się na tych artykułach, które dotyczą problemów dawnej polszczyzny. W ten sposób chcę pokazać, że studia historycznojęzykowe są nadal popularne i atrakcyjne, a tematyka i zakres analiz wciąż niewyczerpane.

Powiązanie poszczególnych artykułów z perspektywami badawczymi, działami językoznawstwa i podejmowaną w nich problematyką znacznie ułatwiły słowa kluczowe, którymi został opatrzony każdy opublikowany artykuł, począwszy od tomu 24. Operację wyznaczenia słów kluczowych dla artykułów zamieszczonych w tomach 1–23 wykonałam sama.

Bogdan Walczak pisze, że „współczesna historia języka jest subdyscypliną polimetodologiczną (inaczej mówiąc synkretyczną, eklektyczną pod względem metodologicznym)” (Walczak 2012: 109) i wyróżnia cztery paradygmaty badawcze (Walczak 2012: 106–109): strukturalistyczny, generatywistyczny, komunikacyjny (komunikologiczny) i kulturowo-(antropologiczno-)kognitywny.

Już pobieżny ogląd uprawnia do spostrzeżenia, że w serii „Język a Kultura” należy spodziewać się publikacji nawiązujących przede wszystkim do tego czwartego nurtu, który — jak twierdziła w jednej ze swoich ostatnich publikacji Irena Bajerowa — szczególnie powinien zaowocować opracowaniami z zakresu szeroko rozumianych leksykologii i semantyki (por. Bajerowa 2010: 40). Walczak dodaje, że „konceptja językowego obrazu świata mogłaby być użyteczna w opisie zmian językowego odzwierciedlenia świata wartości, w opisie ewolucji systemu słowotwórczego w myśl postulatów Renaty Grzegorzczukowej i Bogdana Szymanka” (Walczak 2018: 69).

Działy językoznawstwa na łamach serii

1. Gramatyka: słowotwórstwo i składnia

Przegląd prac historycznojęzykowych zamieszczonych w serii „Język a Kultura” zacznę od nielicznych artykułów poświęconych problemom **gramatycznym**. Jedyne dwa teksty podnoszą kwestie **słowotwórstwa**, jednak rozpatrywane

są one w powiązaniu z semantyką. Chodzi o opracowania *Co możemy wyczytać ze struktury słowa? Poszukiwania przy okazji badań diachronicznych* (Jakubowicz 2015) oraz *Słowotwórstwo a semantyka rozumienia w oglądzie historycznym — na przykładzie rekonstrukcji pojęcia PAŃSTWO* (Legomska 2015). Poza tym historycy języka interesowali się **składnią**, a konkretnie wpływem łaciny na szyk zaimka *się* w psalterzach (Dzikiewicz 1992). Opisano też związek budowy wypowiedzenia z perswazyjnością prozy Kochanowskiego (Data 2017) i siedemnastowiecznej postylli popularnej (Przymuszała 2012).

2. Semantyka i leksykologia

Semantykę reprezentują teksty dotyczące pojęć (i ich leksykalnych ekwiwalentów), takich jak *wolność* (Zawłocka 1991a; Abramowicz, Karolak 1991), *nie-wola* (Zawłocka 1991b), *mężczyzna i kobieta* (Bałowski 1994, Wojciechowska 1994), *serce* (Sieradzka-Baziur 2000), *naród* (Legomska 2006), *państwo* (Legomska 2015), *godzina* (Piotrowski, Maziarz 2006), *tabu* (Tyrpa 2009), *głos* (Majdak 2017) i *orient* (Prokop 2017). Prace z zakresu semantyki, sytuujące się również w obszarze onomastyki to artykuł dotyczący obrazu Wilna (Geben 2017) i tekst o etnonimach, którymi z kolei zajmowała się Aleksandra Niewiara (1998). Podejmując refleksję na temat znaczenia, interesowano się też: słownictwem łódzkim (Habrajaska 1992), leksyką nazywającą agresywne zachowania słowne (Kozaryn 2005), sposobami okazywania uczuć erotycznych (Pietrzak 2005) oraz zapożyczeniami słownictwa w sferze publicznej (Zbróg 2017).

Stosunkowo dużo uwagi poświęcono nazwom roślin, które są tematem całego tomu 16 serii „Język a Kultura”. Przykładem mogą być artykuły: Anny Dąbrowskiej (2001) o roślinach w słownictwie erotycznym, Anny Krawczyk-Tyrpy (2001), która pisała o porównaniach kobiety do kwiatu, Krystyny Daty i Doroty Janeczko (2001) o świecie roślin w twórczości Kochanowskiego, Magdaleny Pietrzak (2001) na temat porównań z członem roślinnym użytych w *Trylogii* Sienkiewicza, a także Sylwii Rzedzickiej (2001) o innowacyjności i sensualizmie metaforyki Brunona Schulza. Większość artykułów zawartych w tomie 16 opiera się na materiale literackim, jak również wpisuje w nurt badań stylistycznych.

Jak wynika z prezentowanego zestawienia, na łamach serii „Język a Kultura” opracowania leksykalne i semantyczne dotyczą wybranych kręgów semantycznych; część z nich odnosi się do systemu językowego, a część do wąskiej grupy tekstów (na przykład napisanych przez Jana Kochanowskiego, Cypriana Norwida czy Magdalenę Samozwaniec). Badacze wykorzystują tu oczywiście kategorie językowego obrazu świata i stereotypów; często też zwracają uwagę na aspekty aksjologiczne, co jest najlepszym dowodem, że teksty te reprezentują paradygmat antropologiczno-kulturowy.

3. Etymologia

W omawianej serii opublikowano stosunkowo dużo prac, które traktują o prasłowiańskich i praindoeuropejskich źródłach polszczyzny⁴. Reprezentują one typowo historyczny dział językoznawstwa poświęcony **etymologii** (łączącej wiedzę z zakresu semantyki i słowotwórstwa), w ramach której analizowano pojęcia miłości (Jakubowicz 2000) i człowieka (Niewiara 2015), a także jednostki czasu (Jakubowicz 2006; Wojtyła-Świerzowska 2006; Maziarz 2015) i przestrzeni (Wojtyła-Świerzowska 2006). Poza tym o związkach etymologii i JOS pisała Niewiara (2000), o wiedzy na temat znaczenia, która tkwi w strukturze słowa — Jakubowicz (2015), z kolei Pielą (2016) odwoływała się do etymologii, analizując frazeologizmy zawierające archaizmy.

4. Tekstologia. Dyskursologia. Genologia

Poza wymienionymi działami językoznawstwa warto odnotować perspektywy **tekstologiczną i dyskursologiczną**, które w centrum zainteresowania stawiają tekst i dyskurs. Można tu wyróżnić kilka kierunków. Jednym z najpopularniejszych są badania **genologiczne**. Ich rezultaty zostały opublikowane w omawianej serii, zwłaszcza w tomie 23, i dotyczą takich gatunków, jak: protokół (Wojciechowska 2012), akt notarialny (Dunin-Dudkowska 2012), felieton (Pietrzak 2012) i mowa sejmowa (Dawidziak-Kładoczna 2012). Jeden z dawnych gatunków wypowiedzi — zagajenie — analizowano ponadto w tomie 26 (Dawidziak-Kładoczna 2016). Jak widać, opisowi poddaje się przede wszystkim teksty reprezentujące dyskurs publiczny, co stanowi fragment szerszych badań poświęconych wybranym gatunkom wypowiedzi. Publikowane w JaK-u teksty dotyczą oczywiście problemów bardzo szczegółowych, ale są dobrą inspiracją zarówno dla badaczy gatunków współczesnych, jak i osób charakteryzujących gatunki w perspektywie historycznej i diachronicznej. Mogą też stanowić jedno ze źródeł niezbędnych do powstania postulowanego przez Mirosławę Siuciak (2018: 59) studium dotyczącego roli dyskursu publicznego „w umacnianiu wspólnotowego myślenia i kształtowania tożsamości”.

---

⁴ Uwzględnianie okresu przedpolskiego w dziejach polszczyzny mocno zostało wyeksponowane, między innymi w periodyzacjach Kaliny (1883), Baudouina de Courtenay (1922), Lehra-Spławińskiego (1947) i Borawskiego (1995).

5. Pragmatyka językowa. Perswazja

Duża grupa artykułów historycznojęzykowych publikowanych w JaK-u dotyczy aspektów pragmatycznojęzykowych⁵. Przykładem może być opracowanie poświęcone poradnikom z drugiej połowy XIX wieku dotyczącym prowadzenia domu (Tomecka-Mirek 2012), w których charakteryzowano nadawcę.

Kolejną dość często opisywaną na łamach serii „Język a Kultura” kategorią wchodzącą w zakres **pragmatyki językowej** jest **perswazja językowa**. Analizowano ją przede wszystkim w tekstach reprezentujących komunikację urzędową, na przykład w dokumentach sejmików ziemskich doby średniopolskiej (Dawidziak-Kładoczna 2017) lub polityczną, na przykład w mowach sejmowych (Dawidziak-Kładoczna 2012) oraz wypowiedziach takich polityków jak Piłsudski (Dawidziak-Kładoczna 2006) i Witos (Dawidziak-Kładoczna 2011). Przejawy perswazji językowej przedstawiano nie tylko w stylu retorycznym, ale również artystycznym (Wojtak 1998, Data 2017) i religijnym (Przymuszała 2012). Ustalono, że nadawcy dawnych tekstów w celach perswazyjnych wykorzystywali rozmaite zabiegi gramatyczne (głównie składniowe) i leksykalne oraz tekstowe (między innymi posługiwali się stereotypami oraz motywami Boga i czasu).

6. Pragmatyka. Etykieta językowa i etyka mowy

W ramach pragmatyki badano ponadto przejawy dawnej **etykiety językowej**. Poświęcono jej szósty tom serii zatytułowany *Polska etykieta językowa* (1992). W tym kontekście historycy języka interesowali się zarówno tekstami doby średniopolskiej (Wojtak 1992), jak i nowopolskiej (Rachwał 1992, Kamińska-Szmaj 1992). Ostatni z przywołanych artykułów dotyczy tekstów propagandowych publikowanych w prasie międzywojennej. Etykieta językowa to problem, który powrócił na łamy serii w ostatnich latach (Pawłowska 2016). Jeden tekst, którego podstawą materiałową jest twórczość Norwida, mieści się ponadto w ramach **etyki mowy** (Leociak 1991).

7. Polityka językowa i świadomość językowa

O przejawach **świadomości językowej** w wypowiedziach użytkowników polszczyzny doby średniopolskiej pisali Jan Kamieniecki (2018), który analizował teksty Szymona Budnego, oraz Małgorzata Dawidziak-Kładoczna (2018),

⁵ Mirosława Siuciak pisze, że na gruncie polskiego językoznawstwa diachronicznego nie wytworzył się taki nurt jak pragmalingwistyka historyczna, ale w polskich pracach wyraźnie widać jej wpływy (Siuciak 2018).

która przedstawiła to zagadnienie na materiale diariuszy sejmowych. Wybrane problemy **polityki językowej** w okresie dwudziestolecia międzywojennego omówiła Ewa Woźniak (2018). Natomiast kształtowaniem się tożsamości narodowych na Litwie na przełomie XIX i XX wieku zajmował się Jacek Stasiorek (2018).

8. Dialektologia i onomastyka

W czasopiśmie „Język a Kultura” ukazały się również artykuły **dialektologiczne**. Dotyczą one dawnych stosunków etnicznych na Pomorzu Zachodnim (Rzetelska-Feleszko 1992) oraz przemian językowych wsi, omówionych na przykładzie okolic Dukli (Kurek 2001). Pierwszy z wymienionych tekstów został oparty na materiale nazw własnych, co oznacza, że wchodzi on również w zakres **onomastyki**⁶. Ten dział reprezentuje też tekst Krystyny Daty (2016), która charakteryzowała nazwy ulic w kontekście uwarunkowań kulturowych.

Wnioski

1. Wszystkie analizowane artykuły wpisują się w antropologiczny nurt językoznawstwa, są zatem zgodne z ogólnym profilem serii.

2. Reprezentowane są przede wszystkim takie działy językoznawstwa, jak: semantyka, leksykologia, etymologia, tekstologia (genologia) i pragmatyka językowa; w mniejszym zakresie podejmowane są zagadnienia gramatyczne, dialektologiczne i onomastyczne oraz dotyczące polityki językowej.

3. Większość prac to rezultat analiz materiałowych, zwykle bardzo szczegółowych, często opartych na bogatym materiale. W wyekscerpowanym zbiorze artykuły teoretyczne i przekrojowe należą do wyjątków: Grybosiowa 2003, Niewiara 2000, Kamińska-Szmaj 2008, Zbróg 2017, Woźniak 2018. Materiał badawczy to w dużej mierze teksty literackie, to znaczy, że częściej analizuje się zjawiska w konkretnym tekście lub grupie tekstów, rzadziej jako zjawisko językowe. Brak tu jednak studiów syntetyzujących dzieje polszczyzny czy nawet zmierzających do całościowego opisu wybranych zagadnień. Z jednej strony jest to rezultat specyfiki zamieszczanych tekstów, których objętość nie powinna przekraczać kilkunastu stron, z drugiej strony taką praktykę można traktować jako odbicie sytuacji panującej w językoznawstwie historycznym w ogóle (por. Siuciak 2018).

4. Moje obserwacje dowodzą tego, że odrzuca się ostre podziały, to znaczy łączy w obrębie jednego tekstu różne metodologie i różne działy językoznawstwa. Są

---

⁶ Jak pisze Mirosława Siuciak (2018: 56), onomastyka jako subdyscyplina usamodzielniała się, a onomaści coraz rzadziej identyfikują się jako historycy języka.

to więc badania otwarte na rozmaite perspektywy oglądu językoznawczego. Taki nurt odzwierciedla ogólną tendencję w językoznawstwie (nie tylko historycznym) do wykorzystywania zastanych już paradygmatów badawczych do przygotowania nowych opracowań (na przykład w perspektywie tekstologicznej, a konkretniej w JOS, wykorzystuje się semantykę). Studia i szkice historycznojęzykowe mają zatem charakter interdyscyplinarny czy wręcz transdyscyplinarny (Pastuchowa 2012, Pastuch 2018). Z drugiej strony można stwierdzić, że są one odpowiedzią na „kognitywną rewolucję w językoznawstwie” (Pastuch 2018: 37), dzięki której analizy uzupełnia się o aspekt kulturowy i poznawczy. Nie ma tu z kolei badań socjologizujących, co potwierdza spostrzeżenia Siuciak o braku czy przynajmniej niedoborze tej perspektywy w polskich badaniach historycznojęzykowych.

5. We wspomnianych przeze mnie opracowaniach nie wykorzystuje się zdigitalizowanych korpusów, które pomocne mogą okazać się zwłaszcza w przypadku analiz semantycznych. Ten obszar wydaje się szczególnie obiecujący w perspektywie dalszych badań.

6. Omówione teksty nie tylko inspirują historyków języka, ale również są cenne dla przedstawicieli innych subdyscyplin językoznawczych.

Bibliografia

- Bajerowa I. (2010), *Czy i jak historia języka może skorzystać z propozycji kognitywizmu?*, „LingVaria” 5, nr 2 (10), s. 37–44.
- Bartmiński J. (2018), *O założeniach i postulatach lingwistyki kulturowej (na przykładzie definicji PRACY)*, „Półrocznik Językoznawczy Tertium” 3, nr 1, s. 26–55.
- Baudouin de Courtenay J.N. (1922), *Zarys historii języka polskiego*, Warszawa.
- Borawski S. (1995), *Tradycja i perspektywy. Przeszość i przyszłość nauki o dziejach języka polskiego*, Wrocław.
- Długosz-Kurczabowa K., Dubisz S. (1998), *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa.
- Dubisz S. (2010), *Historia języka polskiego — „wczoraj, dziś, jutro”*, „LingVaria” 5, nr 2 (10), s. 46–51.
- Dubisz S. (2012), *Spoleczny horyzont polszczyzny*, „Poradnik Językowy” 8.
- Dubisz S. (2019), *Periodyzacja najnowszych dziejów polszczyzny (1939–2019)*, „Poradnik Językowy” 10, s. 9–18.
- Gajda S. (1999), *Współczesna polska rzeczywistość i jej badanie*, [w:] *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, I. Borkowski, Wrocław, s. 8–15.
- Kalina A. (1883), *Historia języka polskiego*, t. 1. *Formy gramatyczne języka polskiego do końca XVIII w.*, Lwów.
- Klemensiewicz Z. (1976), *Historia języka polskiego*, Warszawa.
- Lehr-Splawiński T. (1947), *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój*, Warszawa.
- Pastuch M. (2018), *Metoda czy metodologia? Współczesne potrzeby historii języka*, [w:] *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. M. Pastuch, M. Siuciak, Katowice 2018, s. 32–43.
- Pastuchowa M. (2012), *Interdyscyplinarność w badaniach językoznawczych*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 44, s. 223–235.

- Siuciak M. (2015), *Ciągłość i zmienność jako problem badań diachronicznych*, „LingVaria” 10, nr 2 (20), s. 149–158.
- Siuciak M., (2018), *Nowe perspektywy i zadania historii języka polskiego*, [w:] *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. M. Pastuch, M. Siuciak, Katowice, s. 55–64.
- Walczak B. (1999), *Zarys dziejów języka polskiego*, Wrocław.
- Walczak B. (2012), *Badania w zakresie historii języka polskiego (próba syntezy)*, Warszawa, s. 99–111.
- Walczak B. (2018), *Historia języka polskiego — subdyscyplina polimetodologiczna*, [w:] *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. M. Pastuch, M. Siuciak, Katowice, s. 65–73.

Historical and linguistic problems in the journal „Język a Kultura”. Research issues and perspectives

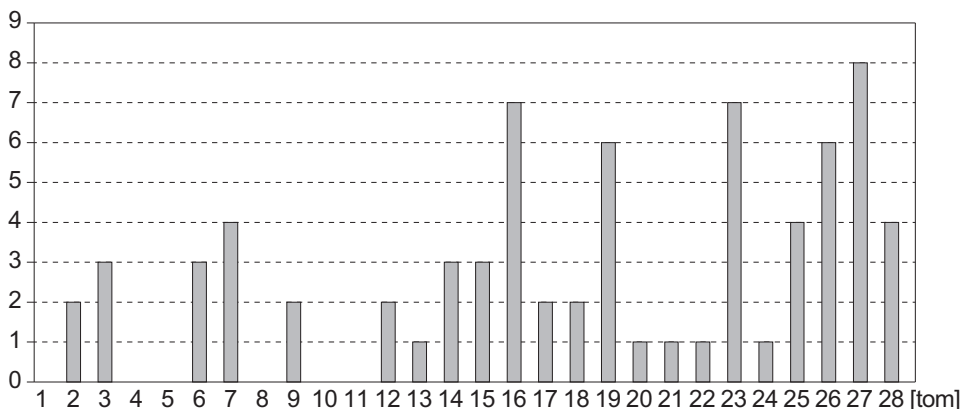
Summary

The article is a review and its aim is to answer the questions about which sections of historical linguistics are represented in the journal “Język a Kultura,” as well as which paradigms, directions, and research methodologies were used by the authors of the excerpted texts. The “Język a Kultura” journal, which has been published since 1988, has contained 73 historical and linguistic articles (which constitute 12.85% of all texts), representing such branches of linguistics as: semantics, lexicology, etymology, textology (genology), and linguistic pragmatics; to a lesser extent, the series covers grammar, dialectological and onomastic issues as well as language policy.

Keywords: history of the Polish language, research perspective, journal „Język a Kultura”, cultural linguistics

Załącznik nr 1

Wykres przedstawiający liczbę artykułów historycznojęzykowych w poszczególnych tomach serii JaK.

Źródło: opracowanie własne

Załącznik nr 2

Alfabetyczny wykaz wszystkich prac historycznojęzykowych publikowanych w JaK

- Abramowicz M., Karolak I. (1991), *Wolność i liberté w językach polskim i francuskim*, „Język a Kultura” 3. *Wartości w języku i tekście*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Balowski M. (1994), *Obraz mężczyzny i kobiety w utworach K.K. Baczyńskiego*, „Język a Kultura” 9. *Płeć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław.
- Biniewicz J. (2016), *Pierwsze napisane po polsku teksty poświęcone matematyce a współczesne piśmiennictwo dydaktyczne. Strategie komunikacyjne w dyskursie edukacyjnym*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Biniewicz J. (2017), *Dwa oświeceniowe wykłady geometrii — dyskursywny obraz świata*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Burzyńska-Kamieniecka A., Kamieniecki J. (2017), *Łaciński językowo-kulturowy obraz DOMU (wybrane aspekty)*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Data K. (2003), *Opozycja homo — animal w twórczości Jana Kochanowskiego*, „Język a Kultura” 15. *Opozycja homo — animal w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.
- Data K. (2016), *Kulturowe uwarunkowania nazw ulic — tradycja i zmiana*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.

- Data K. (2017), *Perswazja w prozie Jana Kochanowskiego*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Data K., Janeczko D. (2001), *Świat roślin w twórczości Jana Kochanowskiego*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2006), *Czas w wystąpieniach Józefa Piłsudskiego*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2011), *Język Wincentego Witosa — na przykładzie tekstów skierowanych do chłopów*, „Język a Kultura” 22. *Idiolekty w różnych sferach komunikacji*, red. A. Żurek, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2012), *Pochlebstwo jako konstytutywna cecha oracji Sejmu Wielkiego*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2014), *Perswazyjność pierwszych polskich tekstów politycznych na przykładzie wypowiedzi posłów sejmu 1548 roku na temat ożenku króla*, „Język a Kultura” 24. *Perswazja przez styl i stylizację*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2016), *Zagajenia marszałka sejmu — ewolucja wzorca gatunkowego (od XVI wieku do dziś)*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2017), *Elementy sacrum w stylu prawnouzędowym (na przykładzie dokumentów sejmików ziemskich doby średniopolskiej)*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Dawidziak-Kładoczna M. (2018), *Przejawy świadomości językowej w zakresie stosowania perswazyjnych aktów mowy w średniopolskich diariuszach sejmowych*, „Język a Kultura” 28. *Świadomość językowa w ujęciu antropologiczno-kulturowym*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Dąbrowska A. (2001), *Złota dziewanna i biodra brzozone. Nazwy roślin w polskim słownictwie erotycznym (na materiale poetyckim)*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Dunin-Dudkowska A. (2012), *Akt notarialny na tle przemian historyczno-kulturowych w Polsce*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Dzikiewicz A. (1992), *Wpływ łaciny na szyk zaimka się w psalterzach staropolskich i staroczeskich*, „Język a Kultura” 7. *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Geben K. (2017), *Językowy obraz Wilna w felietonach Czesława Jankowskiego*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Grybosiowa A. (2003), *Jak historyk języka polskiego rozumie opozycję homo — animal?*, „Język a Kultura” 15. *Opozycja homo — animal w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.
- Habrajska G. (1992), *Dziedzictwo stu lat kontaktów kulturowych polsko-niemieckich w słownictwie łódzkim*, „Język a Kultura” 7. *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Jakubowicz M. (2000), *Dwa oblicza miłości. Porównanie językowych obrazów miłości tkwiących w etymologii i frazeologii*, „Język a Kultura” 14. *Uczucia w języku i tekście*, red. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Jakubowicz M. (2006), *Nazwy jednostek czasu w językach słowiańskich. Dziedzictwo i innowacja*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Jakubowicz M. (2015), *Co możemy wyczytać ze struktury słowa? Poszukiwania przy okazji badań diachronicznych*, „Język a Kultura” 25. *Struktura słowa a interpretacja świata*, red. M. Miśiak, J. Kamiński, Wrocław.

- Jarosz J. (2012), *O zmianach w treści, formie i funkcji duńskich inskrypcji nagrobnych*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Kamieniecki J. (2018), *Świadomość językowa Szymona Budnego w świetle jego tekstów i tłumaczeń*, „Język a Kultura” 28. *Świadomość językowa w ujęciu antropologiczno-kulturowym*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Kamińska-Szmaj I. (1992), *Strategie zachowań językowych w prasowych tekstach propagandowych (na materiale prasy międzywojennej)*, „Język a Kultura” 6. *Polska etykieta językowa*, red. J. Anusiewicz, M. Marcjanik, Wrocław.
- Kamińska-Szmaj I. (2008), *Język polityki na tle przemian kulturowych*, „Język a Kultura” 20. *Tom jubileuszowy*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.
- Kozaryn D. (2005), *Słownictwo nazywające agresywne zachowania słowne w staropolszczyźnie*, „Język a Kultura” 17. *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Krawczyk-Tyrpa A. (2001), *Kwiat i kobieta*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Kułąkowska M. (2006), *Wielokulturowość w staropolskich przekładach Księgi Psalmów na przykładzie symboliki światła*, „Język a Kultura” 18. *Wielokulturowość w języku*, red. A. Dąbrowska, A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Kurek H. (2001), *Przemiany językowe wsi (na przykładzie wybranych nazw roślin z okolic Dukli)*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Legomska J. (2006), *Kontekst kulturowy w rozwoju semantycznym leksemu naród*, „Język a Kultura” 18. *Wielokulturowość w języku*, red. A. Dąbrowska, A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Legomska J. (2015), *Słotwórstwo a semantyka rozumienia w oglądzie historycznym — na przykładzie rekonstrukcji pojęcia PAŃSTWO*, „Język a Kultura” 25. *Struktura słowa a interpretacja świata*, red. M. Misiak, J. Kamieniecki, Wrocław.
- Leociak J. (1991), *Norwidowska etyka mowy (prolegomena)*, „Język a Kultura” 2. *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, red. J. Puzynina, J. Bartmiński, Wrocław.
- Majdak M. (2017), *Językowy obraz głosu w polszczyźnie — ujęcie diachroniczne*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Maziarz M. (2015), *O pochodzeniu słowiańskich i germańskich nazw pór dnia. ‘Dzień’, ‘noc’, ‘rano’, ‘wieczór’, ‘świt’ i ‘zmrzch’*, „Język a Kultura” 25. *Struktura słowa a interpretacja świata*, red. M. Misiak, J. Kamieniecki, Wrocław.
- Niewiara A. (1998), *Inni w oczach „wojowników sarmackich” — o stereotypie narodowości w XVII wieku*, „Język a Kultura” 12. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław.
- Niewiara A. (2000), *Badania etymologii a odtwarzanie językowego obrazu świata*, „Język a Kultura” 13. *Językowy obraz świata a kultura*, red. A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Niewiara A. (2015), *Specyfika prasłowiańskiej konceptualizacji pojęcia człowiek na tle europejskim*, „Język a Kultura” 25. *Struktura słowa a interpretacja świata*, red. M. Misiak, J. Kamieniecki, Wrocław.
- Pawelec R. (1991), *O metodach badania osobniczego języka wartości (Na materiale pism Norwida)*, „Język a Kultura” 3. *Wartości w języku i tekście*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Pawłowska A. (2016), *Wpływ zmian społecznych i kulturowych na etykietę językową początków doby nowopolskiej*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Piela A. (2016), *Dawne znaczenia wyrazów nie giną bez śladu*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.

- Pietrzak M. (2001), *Rośliny w porównaniach występujących w Trylogii Henryka Sienkiewicza*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Pietrzak M. (2005), *Językowe sposoby okazywania uczuć erotycznych w Trylogii Henryka Sienkiewicza*, „Język a Kultura” 17. *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Pietrzak M. (2012), *Polski felieton dawniej i dziś. Kilka uwag z ewolucji gatunku*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Piotrowski J., Maziarz M. (2006), *Godzina w staropolszczyźnie*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Pirecki P. (2009), *Czas w Potrójnym z Plauta Piotra Cieklińskiego*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Poprawa M. (2016), *Świat wynalazków i odkryć naukowych w dwudziestoleciu międzywojennym — wybrane strategie dyskursu popularnonaukowego w prasie*, „Język a Kultura” 26. *Kulturowe uwarunkowania zachowań językowych — tradycja i zmiana*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Prokop D. (2017), *Orient po polsku. Obraz orientu w polskiej leksykografii*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Przymuszała L. (2012), *Pragmatyczne determinanty XVII-wiecznej postylli popularnej*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Rachwał M. (1992), *O przyczynach zmian systemu adresatywnego języka polskiego w XIX wieku*, „Język a Kultura” 6. *Polska etykieta językowa*, red. J. Anusiewicz, M. Marcjanik, Wrocław.
- Rzedzicka S. (2001), *Roślinny świat Brunona Schulza*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Rzetelska-Feleszko E. (1992), *Problem odtworzenia dawnych stosunków etnicznych na Pomorzu Zachodnim na podstawie materiału onomastycznego*, „Język a Kultura” 7. *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Rzymowska L. (2001), *„Piersi fiołkami pachnące”. Kwiaty w mitach i języku dawnej Grecji*, „Język a Kultura” 16. *Świat roślin w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, I. Kamińska-Szmaj, Wrocław.
- Rzymowska L. (2003), *Symbolika zwierząt w Rozważaniach o snach Artemidora z Daldis*, „Język a Kultura” 15. *Opozycja homo — animal w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.
- Sieradzka-Baziur B. (2000), *Językowy obraz serca w polskich utworach Jana Kochanowskiego*, „Język a Kultura” 14. *Uczucia w języku i tekście*, red. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Stasiarczyk J. (2018), *Aspekt językowy kształtowania się tożsamości narodowych na Litwie pod koniec XIX i w pierwszej połowie XX wieku*, „Język a Kultura” 28. *Świadomość językowa w ujęciu antropologiczno-kulturowym*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Stępień T. (2000), *O uczuciach „ideowych”. Głosy do Hymnu Ignacego Krasickiego*, „Język a Kultura” 14. *Uczucia w języku i tekście*, red. I. Nowakowska-Kempna, A. Dąbrowska, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Szagan D. (2006), *Czas historyczny a czas sakralny w Melodiach biblijnych Kornela Ujejskiego*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Tomecka-Mirek A. (2012), *Nadawca w poradnikach dotyczących prowadzenia domu z drugiej połowy XIX wieku*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Tyrpa A. (2009), *Losy słowa tabu w Polsce (od encyklopedii Orgelbranda do prasy popularnej)*, „Język a Kultura” 21. *Tabu w języku i kulturze*, red. A. Dąbrowska, Wrocław.

- Witczak K.T. (1992), *Zapożyczenia i przeniknięcia a zagadnienie substratu. Przyczynek do teorii kontaktów językowych (na przykładzie leksyki pragermańskiej)*, „Język a Kultura” 7. *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław.
- Wojciechowska A. (1994), „Kobieta” i „mężczyzna” w twórczości Magdaleny Samozwaniec, „Język a Kultura” 9. *Pleć w języku i kulturze*, red. J. Anusiewicz, K. Handke, Wrocław.
- Wojciechowska A. (2012), *Uwarunkowania zewnętrzne a realizacja wzorca gatunkowego protokołu*, „Język a Kultura” 23. *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Wojtak M. (1992), *Wybrane elementy staropolskiej etykiety językowej*, „Język a Kultura” 6. *Polska etykieta językowa*, red. J. Anusiewicz, M. Marcjanik, Wrocław.
- Wojtak M. (1998), *Literacka perswazja a stereotypy na przykładzie komedii Franciszka Bohomolca*, „Język a Kultura” 12. *Stereotyp jako przedmiot lingwistyki. Teoria, metodologia, analizy empiryczne*, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław.
- Wojtyła-Świerżowska M. (2006), *Słownictwo czasu i przestrzeni*, „Język a Kultura” 19. *Czas — język — kultura*, red. A. Dąbrowska, A. Nowakowska, Wrocław.
- Woźniak E. (2018), *Z dziejów polityki językowej w okresie międzywojennym — Ministerstwo Komunikacji w trosce o język*, „Język a Kultura” 28. *Świadomość językowa w ujęciu antropologiczno-kulturowym*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.
- Zawłocka A. (1991a), *Semantyka WOLNOŚCI w pismach Norwida*, „Język a Kultura” 2. *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, red. J. Puzynina, J. Bartmiński, Wrocław.
- Zawłocka A. (1991b), *O jednej Norwidowskiej metaforze niewoli*, „Język a Kultura” 3. *Wartości w języku i tekście*, red. J. Puzynina, J. Anusiewicz, Wrocław.
- Zbróg P. (2017), *Początki kształtowania się reprezentacji społecznej zapożyczeń w sferze publicznej*, „Język a Kultura” 27. *Diachronia w badaniach językowo-kulturowego obrazu świata*, red. A. Burzyńska-Kamieniecka, Wrocław.